

Rada Európy prepája územné plánovanie, kultúrne dedičstvo a krajiny

Rada Európy. Sídlo organizácie v Štrasburgu (Francúzsko), miesto plenárnych zasadnutí konferencií Rady Európy a členských štátov k Európskemu dohovoru o krajine (foto: P. Mišíková, 2007)

Rada Európy je medzivládna organizácia založená v roku 1949. Sídli v Štrasburgu (Francúzsko) a v súčasnosti má 47 členských štátov. Jej hlavným cieľom je presadzovať demokraciu, ľudské práva, úlohu zákona a hľadať spoločné riešenia hlavných problémov, ktorým dnes čelí európska spoločnosť. Táto organizácia je aktívna v podporovaní trvalo udržateľného rozvoja v kontexte princípov usmerňujúcich trvalo udržateľný priestorový rozvoj európskeho kontinentu. Tieto požadujú ochranu kvality života v Európe a prosperitu, berúc do úvahy krajinu, kultúrne a prírodné hodnoty. (www.coe.int)

Akými nástrojmi Európa zachraňuje regionálnu identitu?

Zmeny odohrávajúce sa v posledných dekádach naprieč celou Európou mali vplyv na to, že Rada Európy začala pracovať v agendách, ktoré môžu významným spôsobom pozitívne ovplyvniť dianie v jednotlivých členských štátoch. Samozrejme, v závislosti od ich flexibility a rýchlosti adekvátne reagovať a implementovať do svojich národných politík smer uvažovania, ktorý sa presadzuje na medzinárodnej úrovni. Sekretariát v Štrasburgu v rámci smerovania k trvalo udržateľnému rozvoju koordinuje tieto oblasti:

Prepojenie dedičstva so súčasným životom. Záber z toskánskeho mesta Siena, ktorý znázorňuje neporušenú historickú zástavbu mesta v kombinácii so zabezpečením parkovacích miest v centre mesta (foto: P. Mišíková, 2008)

• Územné plánovanie – CEMAT

Za touto skratkou sa ukrýva *Európska konferencia ministrov zodpovedných za regionálne/priestorové plánovanie* (The European Conference of Ministers Responsible for Regional/Spatial Planning). Je to zoskupenie zástupcov 47 členských štátov Rady Európy, zjednotených v rámci spoločného cieľa: trvalo udržateľný priestorový rozvoj európskeho kontinentu. Aktivity Rady Európy vzťahujúce sa k priestorovému plánovaniu začali v roku 1970 v Bonne, kde sa uskutočnila 1. európska konferencia ministrov zodpovedných za regionálne/priestorové plánovanie. Základné dokumenty, ktoré usmerňovali vývoj politiky

priestorového plánovania, boli: *Európska regionálna/priestorová charta prijatá v roku 1983* v Torremonopolis na 6. zasadnutí, bola zahrnutá do *usmernenia (84) 2 Výboru ministrov pre členské štáty o Európskej regionálnej/priestorovej charte*, z ktorého vyberáme: „Regionálne/priestorové plánovanie dáva geografické vyjadrenie ekonomickým, sociálnym, kultúrnym a environmentálnym politikám spoločnosti. Zároveň je vedeckou disciplínou, administratívnu technikou a politikou rozvíjajúcou medziodborový a komplexný prístup orientovaný smerom k rovnovážnemu regionálnemu rozvoju a fyzickej organizácii priestoru.“ *Európska regionálna stratégia plánovania* bola prezentovaná na 8. zasadnutí CEMAT v Lausanne v roku 1988. Napokon *Princípy usmerňujúce trvalo udržateľný priestorový rozvoj európskeho kontinentu*, prijaté na 12. zasadnutí CEMAT v Hannoveri v roku 2000, boli začlenené do *Usmernenia (2002) 1 Výboru ministrov pre členské štáty o Princípoch usmerňujúcich trvalo udržateľný priestorový rozvoj európskeho kontinentu*, z ktorého vyberáme: „Princípy usmerňujúce trvalo udržateľný priestorový rozvoj európskeho kontinentu zdôrazňujú územný rozmer ľudských práv a demokracie.“ Tieto akti-

vity boli uskutočnené v úzkej spolupráci s Parlamentným zhromaždením Rady Európy a Kongresom miestnych regionálnych autorít Európy. Rada Európy prezentovala tieto princípy na svetovom samite o trvalo udržateľnom rozvoji v Johannesburgu v roku 2002 ako príspevok pre implementáciu programu OSN Agenda 21 prijatej v Riu de Janeiro ako začiatok medzikontinentálneho dialógu.

Plánovanie by malo mať európsky rozmer, lebo regionálne/priestorové plánovanie prispieva k lepšej priestorovej organizácii v Európe a k hľadaniu riešení problémov, ktoré idú poza národný rámec. Jeho cieľom je vytvárať pocit spoločnej identity v severojužných a východno-západných vzťahoch. Človek a jeho prosperita, ako aj jeho spolupôsobenie s prostredím, sú centrom záujmu regionálneho/priestorového plánovania. Jeho cieľom je poskytnúť každému jedincovi životné prostredie a kvalitu života potrebnú k rozvoju jeho osobnosti v prostredí plánovanom v ľudskej mierke. Regionálne/priestorové plánovanie má byť demokratické, komplexné, funkčné a dlhodobé orientované, čo je na pôde Rady Európy vníma-

Témou seminára CEMAT v Arménsku, 2008, bol Priestorový rozmer ľudských práv pre novú kultúru územia. Zakomponovanie krajinárskej sekcie do medzinárodného seminára územných plánovačov a urbanistov bolo jedným z ďalších vyslaných signálov Rady Európy členským krajinám o nutnosti spoločného prístupu, pochopenia a prieniku tém „územné plánovanie a krajina“ (foto: archív P. Mišíkovej)

né v týchto kategóriách: 1. **demokratické** – má byť vedené tak, aby zaistilo účasť zainteresovaných obyvateľov a ich politických reprezentantov; 2. **komplexné** – má zabezpečiť koordináciu viacerých sektorových politík a integrovať ich do spoločného prístupu; 3. **funkčné** – je potrebné vziať do úvahy existenciu regionálneho povedomia založeného na spoločných hodnotách, kultúre a záujmoch, niekedy prekračujúceho administratívne a územné hranice, bez prehliadania inštitucionálnych opatrení rôznych krajín; 4. **dlhodobé orientované** – má analyzovať a vziať do úvahy dlhodobé trendy a rozvoj. Regionálne/priestorové plánovanie musí vziať do úvahy existenciu množstva individuálnych a inštitucionálnych rozhodnutí, ktoré ovplyvnia organizáciu priestoru, nepredvídateľnosť všetkých prognostických štúdií, tlaky trhu, špecifické znaky administratívnych systémov a rôzne sociálno-ekonomické a environmentálne podmienky. Avšak sa musí usilovať uviesť do súladu všetky tieto vplyvy v čo najharmonicknejšej podobe. Základné ciele sú preto vyrovnaný sociálno-ekonomický rozvoj regiónov, zlepšenie kvality

života, zodpovedný manažment prírodných procesov a ochrana životného prostredia, rozumné využitie územia. Dosiahnutie cieľov regionálneho/priestorového plánovania je v zásade politická záležitosť. Množstvo súkromných a verejných organizácií prispieva prostredníctvom svojich aktivít k rozvoju a zmene organizácie priestoru. Regionálne/priestorové plánovanie odráža pranie pre interdisciplinárnu integráciu a koordináciu a spoluprácu zúčastnených orgánov. Musí byť založené na aktívnej občianskej participácii. (www.coe.int/cemat)

• **Kultúrne dedičstvo: Presadzovanie integrovanej starostlivosti**

Rada Európy administruje viaceré aktivity, ktoré pomáhajú jednotlivým štátom zriadiť systém ochrany, manažmentu a rozvoja ich kultúrnych objektov. V roku 1975, ktorý bol rokom architektonického dedičstva, sa dostalo do centra pozornosti materiálne ohrozenie nášho dedičstva, ale taktiež jeho postavenie a prispievanie k zlepšovaniu kvality života obyvateľov. Toto nové uvedenie sa prenieslo do prijatia *Európskej charty architektonického dedičstva* Výborom ministrov, ktoré nasmerovalo európsku spoluprácu k integrovanej ochrane. Princípy integrovanej ochrany dedičstva boli aplikované do medzinárodného práva v roku 1985 v Granade a Rada Európy zverejnila *Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy*. Dohovor sa nezameriava na ochranu jednotlivých budov, ale na skupiny krajinných a historických miest, ako sú centrá miest, priemyselné areály, vidiecke oblasti, historické záhrady alebo obce a požaduje prijatie integrovaných záchranných koncepcií.

V roku 1990 sa prístup rozšíril z hmotného dedičstva aj k archeologickej oblasti, kultúrnemu prostrediu a napokon až ku krajine. Tento proces viedol v roku 1992 k prijatiu *Európskeho dohovoru o ochrane archeologického dedičstva* (Valeta) opäť so záväzkom vytvorenia priestoru pre nové právne štandardy v Európe, pre národné politiky a integrovanú ochranu archeologických lokalít. Od roku 2000, kedy bol zverejnený dohovor o krajine, nová sila začala hýbať rozvojom dedičstva. Európa už nie je taká, akou bola v 70. a 80. rokoch. Začala byť skúšanou novým napätím a konfliktmi, týkajúcimi sa aj dedičstva. Globalizácia otvára nový pohľad na svet, čo znamená nazeranie na dedičstvo z novej perspektívy, ale zároveň aj jeho potenciálne väčšie ohrozenie. Rada Európy si to

uvedomuje a prichádza s *Rámcovým dohovorom o hodnote kultúrneho dedičstva pre spoločnosť*, otvoreného na podpis vo Faro v roku 2005. Dohovor je zameraný na etiku a použitie princípov a rozvoj dedičstva v Európe ovplyvnenej globalizáciou. Kultúrne dedičstvo vníma ako zdroj pre rozvoj dialógu, demokratických rozhovorov a otvorenosti medzi krajinami. Od roku 1999 zriaďuje Rada Európy permanentný informačný systém v oblasti kultúrneho dedičstva The European Heritage Network (HEREIN) za účelom monitorovania napredovania žiadateľného zlepšenia situácie. (www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Conventions/Heritage/)

• **Krajina v centre pozornosti: Európsky dohovor o krajine**

Florentský dohovor (The European

Landscape Convention) bol zverejnený Radou Európy 20. októbra 2000 vo Florencii (Taliansko). Zmluvné strany dohovoru sú členskými štátmi Rady Európy, ktoré dohovor podpísali a ratifikovali. Zaviazali sa tým začleniť krajinu do národnej legislatívy; vytvoriť a implementovať politiku a koncepcie zamerané na ochranu, manažment a plánovanie krajiny; vytvoriť podmienky pre verejnosť, lokálne a regionálne authority a ďalšie skupiny v participácii

Vo vzdialenosti 20 km od Tirany sú Albánske hory kombináciou ľudských usadlostí, poličok, olivových hájov a remizok. Ľudská činnosť v tomto horskom prostredí ovplyvňuje využívanie, stav a vzhľad krajiny a naopak, krajina ovplyvňuje životný štýl miestnych ľudí oblasti Murrisa. V čase prístupu SR k dohovoru v roku 2005 organizovalo Albánsko národný seminár k implementácii Európskeho dohovoru o krajine (foto: P. Mišíková, 2007)

a plánovanie európskych krajín, je preto potrebná spolupráca v rámci celej Európy. Dohovor sa vzťahuje na všetky typy krajín: mestské, prímestské, vidiecke, obývané – bežné, ale aj devastované, či výnimočné. Krajiny sú vnímané ako priestor života pre ľudí, kľúčové pre kvalitu ich života, takže verejnosť by mala byť aktívna v angažovaní sa pri jej starostlivosti. Okrem toho, európske typy krajín sú hodnotou pre všetkých Európanov, oceňované

Tabuľka znázorňuje stav prístupu SR k jednotlivým dohovorom súvisiacim s kultúrnym dedičstvom a krajinou

Dohovory Rady Európy	Otvorenie na podpis	Podpis SR	Ratifikácia SR	Platnosť v SR
Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy	Granada 3. 10. 1985	10. 10. 2000	7. 3. 2001	1. 7. 2001
Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva	Valletta 16. 1. 1992	30. 6. 1993	31. 10. 2000	1. 5. 2001
Európsky dohovor o krajine	Florencia 20. 10. 2000	30. 5. 2005	9. 8. 2005	1. 12. 2005
Rámcový dohovor Rady Európy o hodnote kultúrneho dedičstva pre spoločnosť	Faro 27. 10. 2005	-	-	-

Sútok Moravy a Dunaja ako ilustračný príklad spomínaných aspektov. Krajinný pamiatkový územie (začiatok Karpatského oblúka) so silným historickým kontextom (Národná kultúrna pamiatka hrad Devin) a chránenými prírodnými hodnotami (Národná prírodná rezervácia Devínska Kobyla) si vyžaduje cit pri plánovaní jeho ďalšieho rozvoja a kvalitný územný plán obsahujúci jasné regulatívy (foto: Erika Jauschová, 2008)

cii v týchto aktivitách a integrovať krajinu do regionálneho a územného plánovania a ďalších relevantných politík.

Očakáva sa, že každý členský štát bude implementovať dohovor v rámci jeho vlastných kompetencií a právneho systému, rešpektujúc princíp subsidiarity. Takže podstatné množstvo činov by malo spočívať v práci miestnych a regionálnych autorít, ktoré (okrem ďalších kompetencií) sú prvoradé v realizácii plánovacích procesov ovplyvňujúcich stav krajiny. Avšak veľa ďalších kľúčových hráčov a rôzne cieľové skupiny majú byť oslovené a vtiahnuté do procesu. V stanovenom ciele dohovoru – presadiť ochranu, manažment

aj mimo hraníc lokality či štátu. V takomto ponímaní v každom štáte sú verejné orgány zaviazané sa o krajinu aktívne zaujímať a starať, udržiavať či zlepšovať jej kvalitu ako súčasť procesu trvalo udržateľného rozvoja a spolupráce jednotlivých štátov na európskej úrovni.

(www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Conventions/Landscape/)

• **Hľadanie spoločného jazyka: CDPATEP**

Komplikovaná skratka CDPATEP je názov novokonštituovaného Riadiaceho výboru pre kultúrne dedičstvo a krajinu (Steering committee for cultural heritage and landscape), ktorého 1. zasadnutie sa uskutočnilo v máji 2008 v Štrasburgu. Význam prepojenia oddelených tém, ktoré sú väčšinou kompetenčne oddelené v rôznych sektoroch v jednotlivých členských štátoch, je priblíženie, motivácia, hľadanie porozumenia a prístupu k problematike spoločne, koordinovane. Výbor predtým fungoval samostatne, zacielený iba na kultúrne dedičstvo. Pridanie agendy o krajine je členskými štátmi vnímané ako veľmi pokrokový krok vpred, logické prepojenie tém a hľadanie spoločných postupov pri starostlivosti o dedičstvo Európy.

Pavína Mišíková, MŽP SR, miškova.pavlina@enviro.gov.sk

